

В. О. ШИМАНСЬКА – ВІДОМА УКРАЇНСЬКА ВЧЕНА-БОТАНІК ТА ЗНАВЕЦЬ ЛІКАРСЬКИХ РОСЛИН

10 вересня 2023 року наукова спільнота відзначила 100 років від дня народження талановитої української вченої-ботаніка, знаного систематика рослин, флориста і ресурсознавця лікарських рослин Подільського краю, мудрої організаторки ботанічних досліджень, педагога, кандидатки біологічних наук, доцентки, завідувачки кафедри ботаніки Кременецького державного педагогічного інституту (1967–1969 рр.) та Тернопільського державного педагогічного інституту (1969–1977 і 1981–1988 рр.) Шиманської Валентини Омелянівни.

Учена досліджувала лікарські рослини, що використовують у народній медицині для лікування злоякісних пухлин, зубу, серцево-судинних захворювань та захворювань шлунково-кишкового тракту, застосовують в отоларингології і потребують охорони; рослину сировину, яка характеризується кровоспинними та стимулюючими кровотворення властивостями.

Шиманська В. О. була талановитою викладачкою, яка щедро ділилася зі студентами своїми глибокими теоретичними знаннями, доброзичливою і толерантною Людиною. Вона збагатила науку працями першорядного значення, самостійно і в співавторстві опублікувала понад 150 наукових і науково-методичних робіт, у тому числі понад 50 статей у наукових фахових та інших виданнях, 75 матеріалів і тез доповідей на наукових зібраннях різного рівня, 20 науково-популярних статей.

Ключові слова: В. О. Шиманська, ботанік, педагог, лікарські рослини.

Тернопільський край славиться квітучою природою, працьовитими й талановитими людьми, високим і розмаїтим духовним потенціалом та є одним з осередків зародження освіти та науки. Вагомим кроком у становленні вищої освіти на Тернопільщині стало відкриття у м. Кременці в 1805 році Вищої Волинської гімназії, Кременецького ліцею (1819 р.), а відтак – у 1940 р. вчительського інституту [1]. Саме у мальовничий Кременець після закінчення біологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка прийшла працювати молода, але кваліфікована біологиня-ботанік Валентина Омелянівна Шиманська, де пройшла шлях від асистента до завідувачки кафедри Кременецького державного педагогічного інституту (1953–1969 рр.).

Наукова спільнота 10 вересня 2023 року відзначила 100 років від дня народження Валентини Омелянівни Шиманської – талановитої української вченої-ботаніка, знаного систематика рослин, флориста і ресурсознавця лікарських рослин, педагога й організатора, яка очолювала кафедри ботаніки Кременецького державного педагогічного інституту (1967–1969 рр.) та Тернопільського державного педагогічного інституту (1969–1977 і 1981–1988 рр.) [3].

Валентина Омелянівна Шиманська народилася 10 вересня 1923 року в місті Дубно Рівненської області в сім'ї робітників. З 1930 по 1937 рр. навчалася у початковій семирічній школі. Після її закінчення у цьому ж році поступила у жіночу технічну школу м. Дубно, яку успішно закінчила в 1939 р. Вона була допитливою та старанною ученицею, намагалася отримати якомога більше знань. Після 1939 р. Валентина Омелянівна продовжила навчання у середній школі № 2 м. Дубно і в 1941 р. закінчила 8 клас. З початком Другої світової війни навчання в школі було перервано і Валентина Омелянівна пішла працювати ремонтним робітником станції Дубно. Після звільнення міста від фашистських загарбників у 1944 р. вона працювала секретарем-машиністкою районної прокуратури, пізніше касиром станції Дубно. З 1946 р. навчалася у Дубенському педагогічному училищі, одночасно працювала там бухгалтером, а також навчалася у вечірній середній школі робітничої молоді [4, 6]. Валентина Омелянівна успадкувала від батьків любов до рідної землі, природи рідного краю, працьовитість. Вони з дитинства прищепили їй почуття добра, чесності та порядності. Але бажання вчитися, пізнавати природу, досліджувати рослини домінувало у всіх її мріях і помислах. З 1948 по 1953 рік Шиманська В. О. – студентка біологічного факультету Львівського державного університету ім. Івана Франка. Валентина Омелянівна була старанною та допитливою студенткою, «спеціалізувалася на кафедрі морфології і систематики вищих рослин, проявляла видатні здібності до наукової роботи ...» (з характеристики студентки 5 курсу, підписаної деканом біологічного факультету, доцентом І. А. Медяник) [6].

На формування наукового світогляду майбутньої вченої великий вплив мало наукове середовище університету, високоосвічений та інтелігентний професорсько-викладацький склад факультету, лекції та практичні заняття відомих учених-ботаніків. У 1945 році на біологічному факультеті університету були утворені два ботанічні підрозділи: кафедра вищих рослин і кафедра нижчих рослин. Кафедрою вищих рослин керували професор Михайло Попов (1945–1948 рр.) та професор Петро Ярошенко (1948–1953 рр.). Кафедра нижчих рослин працювала під керівництвом професора Андрія Лазаренка (1948–1955 рр.) [6].

Глибокі знання, природна допитливість, ботанічне середовище Кременця та багатство видового різноманіття флори Волині сприяли розквіту таланту Валентини Омелянівни як дослідника флори, лікарських рослин народної медицини, ресурсів лікарських рослин у північно-західних областях України [5].

Варто зазначити, що ще на початку XIX століття (1805–1831 рр.) Кременець був важливим осередком ботанічних досліджень. Своїм розвитком і розквітом ботанічна наука завдячує трьом видатним природознавцям – Францішку Шейдту (1759–1807 рр.), Віллібальду Бессеру (1784–1842 рр.) та Антонію Анджейовському (1785–1868 рр.), які працювали свого часу у Волинській гімназії та Кременецькому ліцеї, формували та збагачували колекції ботанічного саду, досліджували флору. Вони зробили вагомий внесок у розвиток світової науки завдяки організації та підтримці на відповідному рівні ботанічного саду, флористичним дослідженням Волині, Поділля, Побужжя й південної частини Полісся [1].

Біологічне різноманіття та красу ландшафту Кременеччини відзначено ще В. Бессером: «Місцем, яке особливо обдароване багатством і розмаїттям флори, вважаю околиці Кременця, де різноманітне розташування, різні ґрунти сприяють надзвичайно відмінним формам...» [цит. за 1].

За період роботи в Кременецькому державному педагогічному інституті Шиманською В. О. були організовані наукові дослідження з вивчення лікарських рослин народної медицини та їх ресурсів у північно-західних областях України (рис. 1, 2). Зокрема, на науковій конференції кафедр Кременецького педінституту (1958 р.) учена представила результати дослідження на тему «Лікарські рослини народної медицини Волині» [11]. У працях «Лікарські рослини народної медицини Львівського економічного району» (1960 р.) [12] та «Застосування деяких рослин для лікування зубу і «раку» в народній медицині» (1962 р.) [8] наведено відомості стосовно поширення, використання лікарської сировини рослин, що зростають на території Львівського економічного району, рецепти приготування ліків та способи їх застосування у народній медицині. Зокрема, для лікування зубу рекомендовано використовувати буквицю лікарську (*Betonica officinalis* L. s. l.) з родини Губоцвіті (*Labiatae*), нетребу колючу (*Xanthium spinosum* L.), нетребу звичайну (*Xanthium strumarium* L.), осот прибережний (*Cirsium rivulare* (Jacq.) All.) та роман собачий (*Anthemis cotula* L.) з родини Складноцвіті (*Compositae*), настурцію лікарську (*Nasturtium officinale* R. Вг.) з родини Хрестоцвіті (*Cruciferae*). На основі опрацьованих джерел літератури та власних досліджень, для лікування злоякісних пухлин Валентина Омелянівна пропонує болиголов плямистий (*Conium maculatum* L.), моркву дику (*Daucus carota* L.) та моркву посівну (*D. sativus* (Hoffm) Roehl.) з родини Зонтичні (*Umbelliferae*), бузину чорну (*Sambucus nigra* L.) з родини Жимолостеві (*Caprifoliaceae*), горобину звичайну (*Sorbus aucuparia* L.), гадючник звичайний (*Filipendula vulgaris* Moench), парило волосисте (*Agrimonia pilosa* Ledeb.) і парило звичайне (*A. eupatoria* L.) з родини Розові (*Rosaceae*), рідкісну ендемічну рослину молочай волинський (*Euphorbia volhynica* Bess. ex. Szaf., Kulcz. et Pawl.), а також молочай городній (*E. peplus* L.), молочай кипарисоподібний (*E. cyparissias* L.) і молочай прутоподібний (*E. virgultosa* Klok.) з родини Молочайні (*Euphorbiaceae*), очиток їдкий (*Sedum acre* L.) з родини Товстолисті (*Crassulaceae*), цибулю пряму (*Allium strictum* Schrad.), цибулю городню (*A. cepa* L.) та цибулю гірську (*A. montanum* F. W. Schmidt) з родини Цибулеві (*Alliaceae*), чистотіл великий (*Chelidonium majus* L.) з родини Макові (*Papaveraceae*).

Рис. 1. Гербарні зразки болиголова плямистого (*Conium maculatum* L.), вовчуга польового (*Ononis arvensis* L.) (околиці м. Дубно) та астрагалу солодколистого (*Astragalus glycyphyllos* L.) (Дівочі скелі), зібрані В. О. Шиманською 04.07, 15.07.1959 та 10.07.1958 рр. (з колекції іменного гербарію В. О. Шиманської ТНПУ).

Рис. 2. В. О. Шиманська досліджує флору околиць міста Кременець та визначає зібраний гербарний матеріал.

На VI з'їзді Українського фізіологічного товариства (1961 р.) Шиманська В. О. зі співавторами ознайомила наукову спільноту з результатами фармакологічного дослідження серцевих засобів рослинного походження, які широко застосовують у народній медицині [2], а на звітно-науковій конференції кафедр Кременецького педагогічного інституту (1965 р.) [10, 13] репрезентувала цікавий матеріал про лікарські рослини народної медицини, що використовують у лікуванні шлунково-кишкових захворювань, та рослинну сировину, яка характеризується кровоспинними та стимулюючими кровотворення властивостями.

Варто зазначити, що на науковій конференції «Проблеми патології серцево-судинної системи» (м. Івано-Франківськ, 1964 р.) Валентина Омелянівна представила результати досліджень стосовно застосування дикоростучих рослин західних областей України для лікування гіпертонії [9], а в 1965 році на III з'їзді Українського ботанічного товариства (м. Київ) також присвятила свою доповідь проблемі лікування серцевих захворювань за допомогою рослин народної медицини [14].

Результати наукових досліджень лікарських рослин стали основою для написання та успішного захисту 29 листопада 1967 року у Львівському державному університеті ім. Івана Франка дисертаційної роботи на тему: «Лікарські рослини народної медицини північно-західних областей УРСР» на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 094 – ботаніка [4, 6].

Пропрацювавши менше ніж один рік після захисту дисертації у Кременецькому державному педагогічному інституті, Валентина Омелянівна з 1967 року очолила кафедру ботаніки. На цій посаді сповна виявилися її здібності як науковця та викладача. Вона продовжувала досліджувати різні аспекти лікарських рослин західних областей України, виявляти нові види, що використовують у народній медицині.

11 вересня 1968 року Вищою атестаційною комісією Міністерства вищої і середньої освіти СРСР Шиманській В. О. присвоєно вчене звання доцента по кафедрі ботаніки [4, 6].

Відповідно до постанови Ради Міністрів УРСР № 423 від 21 липня 1969 року Кременецький державний педагогічний інститут було перебазовано до міста Тернопіль і надано йому нову назву – Тернопільський державний педагогічний інститут. Валентина Омелянівна Шиманська очолила кафедру ботаніки зазначеного інституту (1969–1977 і 1981–1988 рр.), де проявила талант організатора, оскільки необхідно було заново створювати навчально-матеріальну базу природничого факультету: агробіостанцію, біостанціону для проведення навчальних практик з ботаніки, закласти дендрарій, озеленювати територію навколо головного навчально-адміністративного корпусу.

Валентина Омелянівна була ініціатором створення гербарію в Тернопільському державному педагогічному інституті (нині навчальна лабораторія морфології та систематики

рослин – гербарій). Варто зазначити, що після реорганізації Кременецького учительського інституту в педагогічний, на основі кафедри природознавства і географії (1950 р.) була створена кафедра ботаніки, на якій успішно працювали над вивченням регіональної флори і формуванням гербарію Б. В. Заверуха, В. О. Шиманська, С. В. Зелінка. У зв'язку з перебудованням Кременецького державного педагогічного інституту до міста Тернопіль гербарні фонди були переміщені з усією навчально-матеріальною базою. Проте, лише у 1977 році на кафедрі ботаніки Тернопільського державного педагогічного інституту була спеціально відведена кімната для гербарію. Фонди містили колекції трьох напрямків: науковий та навчальний гербарії й обмінний фонд. Саме у науковому гербарії розміщена фондова авторська колекція Валентини Омелянівни Шиманської, яка нараховує понад 500 гербарних аркушів і зберігається понині (рис. 1, 3, 4). Окрему секцію відведено під експозицію лікарських рослин, а також раритетних та регіонально рідкісних видів флори Західного Поділля, Волино-Поділля, Розточчя, Опілля, Кременецьких гір, Карпатського регіону тощо, зокрема, лемботропісу чорніючого (*Lembotropis nigricans* (L.) Griseb.), саротамнусу віникового (*Sarothamnus scorpius* (L.) Koch), білосору болотного (*Parnassia palustris* L.), материнки звичайної (*Origanum vulgare* L.), росички англійської (*Drosera anglica* Huds.), аморфи куцовой (*Amorpha fruticosa* L.), бобівника трилистого (*Menyanthes trifoliata* L.), товстянки звичайної (*Pinguicula vulgaris* L.).

На сьогодні гербарій кафедри ботаніки та зоології ТНПУ імені Володимира Гнатюка входить до переліку гербаріїв Index Herbariorum, який веде Інститут ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України, з акронімом TERN та нараховує близько 30 000 гербарних аркушів.

Більша частина колекції сформована Валентиною Омелянівною упродовж 50–60-х років минулого століття (рис. 3, 4).

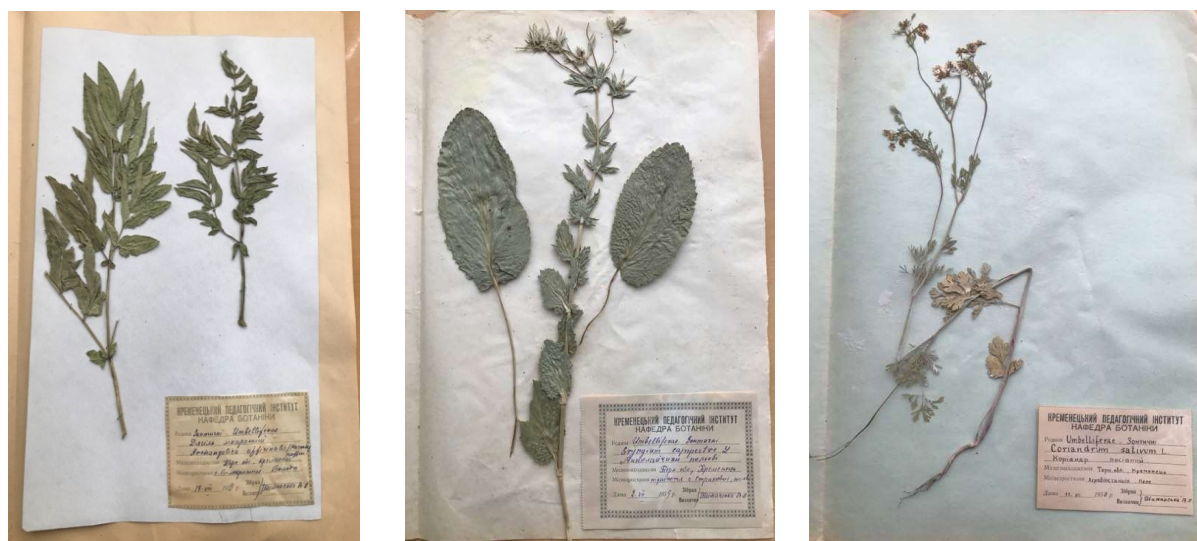

Рис. 3. Гербарні зразки дягелю лікарського (*Archangelica officinalis* Hoffm.), зібрано 17.08.1959 р.; миколайчиків польових (*Eryngium campestre* L.), зібрано 2.07.1959 р.; коріандру посівного (*Coriandrum sativum* L.), зібрано 11.06.1958 р. (з колекції іменного гербарію В. О. Шиманської ТНПУ).

Основна територія збору припадала на наступні регіони: місто Кременець та його околиці (гори Страхова, Черча, Маслятин, Дівочі скелі), Кременецький та Чортківський райони Тернопільської області, Дубенський та Сарненський райони Рівненської області, Камінь-Каширський район Волинської області, Львівська область, Карпатські гори.

Рис. 4. Гербарні зразки золототисячника звичайного (*Centaurium erythraea* Rafn), зібрано 15.07.1959 р.; мильнянки лікарської (*Saponaria officinalis* L.), зібрано 12.07.1968 р.; квасениці звичайної (*Oxalis acetosella* L.), зібрано 24.05.1957 р. (з колекції іменного гербарію В. О. Шиманської ТНПУ).

Тема лікарських рослин у дослідженнях Шиманської В. О. домінує упродовж усієї її науково-педагогічної діяльності. У Тернопільському державному педагогічному інституті вчена залучає до досліджень співробітників кафедри ботаніки. Разом з Бригінцем М. Л. (1974 р.) [15] Валентина Омелянівна досліджувала рослини народної медицини, що використовують у народній медицині для лікування злоякісних пухлин, зокрема, гадючник звичайний (*Filipendula vulgaris* Moench), алтея лікарська (*Althaea officinalis* L.), парило звичайне (*Agrimonia eupatoria* L.), віхалка гілляста (*Anthericum ramosum* L.), арум Бессера (*Arum besseranum* Schott), цикорій дикий (*Cichorium intybus* L.), плющ звичайний (*Hedera helix* L.), форзиція плакуча (*Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl), петрів хрест лускатий (*Lathraea squamaria* L.), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia* L.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.), вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.), сідач конопляний (*Eupatorium cannabinum* L.), нетреба звичайна (*Xanthium strumarium* L.) і колюча (*X. spinosum* L.), шафран Гейфелів (*Crocus heuffelianus* Herb.), смілка звичайна (*Silene vulgaris* (Moench) Garcke), молочай волинський (*Euphorbia volhynica* Bess. ex. Szaf., Kulcz. et Pawl.), червець однорічний (*Scleranthus annuus* L.), звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.), підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), бузок звичайний (*Syringa vulgaris* L.) та ін.

Зважаючи на поширення серцево-судинних захворювань і використання лікарських рослин народної медицини для їх лікування, Шиманська В. О. разом з Кіт С. М. та Бригінцем М. Л. [18] досліджували ефективність водних витяжок арніки гірської (*Arnica montana* L.), горіха грецького (*Juglans regia* L.), омани мечолистого (*Inula ensifolia* L.), живокосту лікарського (*Symphytum officinale* L.), звіробою звичайного (*Hypericum perforatum* L.), квасениці звичайної (*Oxalis acetosella* L.), ластовня лікарського (*Vincetoxicum hirundinaria* Medik.), нагідків лікарських (*Calendula officinalis* L.), переліски багаторічної (*Mercurialis perennis* L.), плюща звичайного (*Hedera helix* L.), суріпиці звичайної (*Barbarea vulgaris* R. Br.), талабану польового (*Thlaspi arvense* L.), шавлії залозистої (*Salvia glutinosa* L.), шовковиці білої (*Morus alba* L.) на піддослідних тваринах (кішки, кролі, жаби).

Разом зі Зелінкою С. В. (1975 р.) [17] Шиманська В. О. проводила дослідження щодо охорони рідкісних видів лікарських рослин, оскільки запаси степових, скельних, тіньлюбних та інших видів дикорослих лікарських рослин швидко зменшувались, що пов'язано з інтенсивною заготівлею спеціальними установами та населенням лікарської сировини (на Поділлі у той час заготовляли понад 300 видів рослин) і в результаті різноманітних видів господарської діяльності (розорювання земель, вирубування лісів, штучне лісорозведення,

осушення боліт, посилений випас тварин тощо). У зв'язку з цим існує необхідність їх охорони та раціонального використання. На думку вчених, особливої охорони потребують ендемічні, реліктові та рідкісні види, які одночасно є і лікарськими, зокрема змієголовник австрійський (*Dracosephalum austriacum* L.), клопогін європейський (*Cimicifuga europaea* Schipcz.), гвоздика несправжньо-пізня (*Dianthus pseudoserotinus* Block.), медунка м'яка (*Pulmonaria mollis* Wulf. ex Hornem.), молочай волинський (*Euphorbia volhynica* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.), самосил гірський (*Teucrium montanum* L.), ефедра двоколоскова (*Ephedra distachya* L.), беладона звичайна (*Atropa bella-donna* L.), пізньоцвіт осінній (*Colchicum autumnale* L.), баранець звичайний (*Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica* Jacq.), відкасинок татарниколистий (*Carlina onopordifolia* Bess. ex Szaf., Kulcz. et Pawl.), берека (*Sorbus torminalis* (L.) Crantz.), лілія лісова (*Lilium martagon* L.), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.), види роду аконіт (*Aconitum* L.) тощо.

Учені звертають особливу увагу на лікарські види рослин, які раніше були широко розповсюджені, але внаслідок господарської діяльності та інтенсивної заготівлі сировини знищені або трапляються у незначній кількості, – горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.), золототисячник звичайний (*Centaurium erythraea* Rafn), алтея лікарська (*Althaea officinalis* L.), цмин пісковий (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench), хамоміла лікарська (*Chamomilla recutita* (L.) Rauschert), лепеха звичайна (*Acorus calamus* L.), собача кропива звичайна (*Leonurus cardiaca* L.), конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.), валеріана пагононосна (*Valeriana stolonifera* Czern.), сухоцвіт багновий (*Gnaphalium uliginosum* L.), гадючник звичайний (*Filipendula vulgaris* Moench), переступень білий (*Bryonia alba* L.), аспленій або костянець муровий (*Asplenium ruta-muraria* L.), види роду зозулинець (*Orchis* L.) та ін.

На думку Шиманської В. О., особливої охорони потребують весняні ранньоквітучі рослини, які є одночасно лікарськими й декоративними і їх зривають у великій кількості для продажу. До них належать підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis* L.), шафран Гейфелів (*Crocus heuffelianus* Herb.), вовчі ягоди пахучі (*Daphne cneorum* L.), чемерник червонуватий (*Helleborus purpurascens* Waldst. et Kit.), первоцвіт весняний (*Primula veris* L.), рябчик шаховий (*Fritillaria meleagris* L.), сон широколистий (*Pulsatilla latifolia* Rupr.) та ін.

Шиманська В. О. разом з Бригінцем М. Л., Кіт С. М. та Кравчук П. О. досліджували також лікарські рослини, що використовують в отоларингології [16].

Шиманська В. О. опублікувала самостійно і в співавторстві понад 150 наукових і науково-методичних робіт, у тому числі понад 50 статей у наукових фахових та інших виданнях, 75 матеріалів і тез доповідей на наукових зібраннях різного рівня, 20 науково-популярних статей [2].

Найголовнішими рисами вченої були відданість науці, ентузіазм, невичерпна енергія, працелюбність, доброзичливість, оптимізм, високий професіоналізм, прагнення нового, сумлінне виконання своїх службових обов'язків, унікальна самоорганізованість, доброзичливе ставлення до людей та природи. Валентина Омелянівна була завжди відкрита для обговорення наукових проблем, уміла вислухати своїх колег і приділяла їм увагу незалежно від їхнього рангу та позиції, з глибокою повагою ставилася до студентів. Вона була талановитою викладачкою, яка щедро ділилася зі здобувачами своїми глибокими теоретичними знаннями та знаннями флори Західного регіону України, а також доброзичливою і толерантною Людиною. На високому науково-методичному рівні читала лекції та цікаво проводила лабораторні заняття з систематики рослин, вчила студентів визначати видовий склад рослин та описувати різні типи фітоценозів у природі на заняттях з навчальної практики, її любили та поважали. Порядність, працелюбність, уважне ставлення до людей, прагнення робити добро заслуговують найвищої оцінки і є прикладом наслідування новими поколіннями студентів та молодих науковців.

Окрім педагогічного процесу та науково-дослідної роботи, Шиманська В. О. активно займалася громадською діяльністю: її обирали членом вченої ради факультету, головою Тернопільського відділення Українського ботанічного товариства, членом Тернопільського обласного товариства охорони природи, куратором академічних груп.

Валентина Омелянівна Шиманська була зною флористкою і систематиком рослин Подільського краю, знавцем лікарських рослин народної медицини, мудрою організаторкою ботанічних досліджень. Пам'ять про Валентину Омелянівну Шиманську назавжди залишиться у серцях колег, учнів, наукової спільноти ботаніків України, тих, хто її знав, шанував і любив. Її життєвий шлях і вагомий доробок буде прикладом для прийдешніх поколінь науковців і педагогів.

1. Грембецька В. Ботаніка в Кременці: люди, навчання, дослідження. *Волинські Афіни 1805–1833* : зб. наук. праць, Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка; за ред. С. Маковського, В. Собчука. Тернопіль : Богдан, 2006. С. 173–186.
2. Ковшар Ф. В., Кіт С. М., Кульчицька Л. Г., Шиманська В. О. Серцеві засоби рослинного походження з народної медицини та їх фармакологічне дослідження. *VI з'їзд Українського товариства фізіологів рослин* : тези доп. Київ, 1961. С. 41–46.
3. Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1940–2010) : науково-публіцистичне видання / М. М. Барна, В. З. Курант, Л. С. Барна [та ін.]; за ред. М. М. Барни. Тернопіль : Підручники і посібники, 2010. С. 75–76.
4. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. В. О. Шиманська – відомий вчений-ботанік Подільського краю. *Подільські читання* : матер. Всеукр. наук. конф. (Кременець, 12–13 жовт. 2017 р.). Кременець : ВЦ КОГ ім. Тараса Шевченка, 2017. С. 17–18.
5. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. В. О. Шиманська – відомий дослідник лікарських рослин Західної України. *Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2023*: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження відомої вченої-ботаніка к.б.н., доц. Валентини Омелянівни Шиманської (11–13 трав. 2023 р.). Тернопіль : Вектор, 2023. С. 24–27.
6. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С. Шиманська В. О. – відомий вчений ботанік: систематик рослин, ресурсознавець лікарських рослин, фітосозолог і педагог (до 95-річчя від дня народження). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Біологія*. 2018, № 3–4 (74). С. 119–127.
7. Пида С. В., Барна М. М., Барна Л. С., Москалюк Н. В., Яворівський Р. Л. Валентина Омелянівна Шиманська – відома українська вчена-ботанік та педагог. *Тернопільські біологічні читання – Ternopil Bioscience – 2023*: матер. Міжнар. наук.-практ. конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження відомої вченої-ботаніка к.б.н., доц. Валентини Омелянівни Шиманської (11–13 трав. 2023 р.). Тернопіль : Вектор, 2023. С. 16–21.
8. Шиманська В. О. Застосування деяких рослин для лікування зубу і «раку» в народній медицині. *Наукові записки Кременецького педагогічного інституту*. 1962. Т. 6. С. 55–59.
9. Шиманська В. О. Застосування дикоростучих рослин західних областей УРСР для лікування гіпертонії. *Проблеми патології серцево-судинної системи* : тези доп. наук. конф. Івано-Франківськ, 1964. С. 256–258.
10. Шиманська В. О. Кровоспинні та стимулюючі кровотворення рослини в народній медицині північно-західних областей УРСР : тези доп. звітно-наук. конф. кафедр ін-ту. Кременець, 1965. С. 129–131.
11. Шиманська В. О. Лікарські рослини народної медицини Волині : тези доп. звітно-наук. конф. кафедр ін-ту. Кременець, 1958. Вип. II. С. 29–31.
12. Шиманська В. О. Лікарські рослини народної медицини Львівського економічного району. *Щорічник Українського ботанічного Товариства*. 1960. № 2. С. 66–68.
13. Шиманська В. О. Лікарські рослини народної медицини у лікуванні шлунково-кишкових захворювань : тези доп. звітно-наук. конф. кафедр ін-ту. Кременець, 1965. С. 126–128.
14. Шиманська В. О. Рослини народної медицини для лікування серцевих захворювань : матер. III з'їзду Українського ботанічного товариства. Київ, 1965. С. 302–303.
15. Шиманська В. О., Бригінець М. Л. Рослини народної медицини в лікуванні злоякісних пухлин. *Досягнення ботанічної науки на Україні*. 1975. С. 99–104.
16. Шиманська В. О., Бригінець М. Л., Кіт С. М., Кравчук П. О. Лікарські рослини в отоларингології. *Досягнення ботанічної науки на Україні*. 1976. С. 235–236.
17. Шиманська В. О., Зелінка С. В. Рідкісні види лікарських рослин Поділля та їх охорона. *Досягнення ботанічної науки на Україні 1974-1975 рр.* 1975. С. 229–235.
18. Шиманська В. О., Кіт С. М., Бригінець М. Л. Про вплив витяжок з рослин на серцево-судинну систему. *Досягнення ботанічної науки на Україні*. 1975. С. 101–105.

References

1. Hrembetska V. Botanika v Kremetsi: liudy, navchannia, doslidzhennia. *Volynski Afiny 1805–1833* : zb. nauk. prats, Kremenetskoho oblasnoho humanitarno-pedahohichnoho instytutu im. Tarasa Shevchenka; za red. S. Makovskoho, V. Sobchuka. Ternopil : Bohdan, 2006. S. 173–186. [in Ukrainian]
2. Kovshar F. V., Kit S. M., Kulchytska L. H., Shymanska V. O. Sertsevi zasoby roslynnoho pokhodzhennia z narodnoi medytsyny ta ikh farmakolohichne doslidzhennia. *VI zizd Ukrainskoho tovarystva fiziologiv roslyn* : tezy dop. Kyiv, 1961. S. 41–46. [in Ukrainian]
3. Narysy istorii khimiko-biologichnoho fakultetu Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka (1940–2010) : naukovy-publitsychny vydannia / M. M. Barna, V. Z. Kurant, L. S. Barna [ta in.]; za red. M. M. Barny. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2010. S. 75–76. [in Ukrainian]
4. Pyda S. V., Barna M. M., Barna L. S. V. O. Shymanska – vidomyi vchenyi-botanik Podilskoho kraiu. *Podilski chytannia* : mater. Vseukr. nauk. konf. (Kremenets, 12–13 zhovt. 2017 r.). Kremenets : VTs KOH im. Tarasa Shevchenka, 2017. S. 17–18. [in Ukrainian]
5. Pyda S. V., Barna M. M., Barna L. S. V. O. Shymanska – vidomyi doslidnyk likarskykh roslyn Zakhidnoi Ukrainy. *Ternopilski biolohichni chytannia – Ternopil Bioscience – 2023*: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii, prysviachenoj 100-richchiu vid dnia narodzhennia vidomoi vchenoi-botanika k.b.n., dots. Valentyny Omelianivny Shymanskoj (11–13 trav. 2023 r.). Ternopil : Vektor, 2023. S. 24–27. [in Ukrainian]
6. Pyda C. B., Bapna M. M., Bapna L. C. Shymancka V. O. – vidomyi vchenyi botanik: cytymatyk poclyn, pecupcoznavets likapckyykh poclyn, fitocozoloh i pedahoh (do 95-richchia vid dnia narodzhennia). *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Biolohiia*. 2018, No 3–4 (74). S. 119–127. [in Ukrainian]
7. Pyda S. V., Barna M. M., Barna L. S., Moskaliuk N. V., Yavorivskiy R. L. Valentyna Omelianivna Shymanska – vidoma ukrainska vchena-botanik ta pedahoh. *Ternopilski biolohichni chytannia – Ternopil Bioscience – 2023*: mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konferentsii, prysviachenoj 100-richchiu vid dnia narodzhennia vidomoi vchenoi-botanika k.b.n., dots. Valentyny Omelianivny Shymanskoj (11–13 trav. 2023 r.). Ternopil : Vektor, 2023. S. 16–21. [in Ukrainian]
8. Shymanska V. O. Zastosuvannia deiakykh roslyn dlia likuvannia zobu i «raku» v narodnii medytsyni. *Naukovi zapysky Kremenetskoho pedahohichnoho instytutu*. 1962. T. 6. S. 55–59. [in Ukrainian]
9. Shymanska V. O. Zastosuvannia dykorostuchykh roslyn zakhidnykh oblasteri URSS dlia likuvannia hipertonii. *Problemy patolohii sertsevo-sudynnoi systemy* : tezy dop. nauk. konf. Ivano-Frankivsk, 1964. S. 256–258. [in Ukrainian]
10. Shymanska V. O. Krovospynni ta stymuliuuchi krovotvorennia roslyny v narodnii medytsyni pivnichno-zakhidnykh oblasteri URSS : tezy dop. zvitno-nauk. konf. kafedr in-tu. Kremenets, 1965. S. 129–131. [in Ukrainian]
11. Shymanska V. O. Likarski roslyny narodnoi medytsyny Volyni : tezy dop. zvitno-nauk. konf. kafedr in-tu. Kremenets, 1958. Vyp. II. S. 29–31. [in Ukrainian]
12. Shymanska V. O. Likarski roslyny narodnoi medytsyny Lvivskoho ekonomichnoho raionu. *Shchorichnyk Ukrainskoho botanichnoho Tovarystva*. 1960. No 2. S. 66–68. [in Ukrainian]
13. Shymanska V. O. Likarski roslyny narodnoi medytsyny u likuvanni shlunkovo-kyshkovykh zakhvoriuvan: tezy dop. zvitno-nauk. konf. kafedr in-tu. Kremenets, 1965. S. 126–128. [in Ukrainian]
14. Shymanska V. O. Roslyny narodnoi medytsyny dlia likuvannia sertsevykh zakhvoriuvan : mater. III zizdu Ukrainskoho botanichnoho tovarystva. Kyiv, 1965. S. 302–303. [in Ukrainian]
15. Shymanska V. O., Bryhinets M. L. Roslyny narodnoi medytsyny v likuvanni zloiakisnykh pukhlyn. *Dosiahnennia botanichnoi nauky na Ukraini*. 1975. S. 99–104. [in Ukrainian]
16. Shymanska V. O., Bryhinets M. L., Kit S. M., Kravchuk P. O. Likarski roslyny v otolarynholohii. *Dosiahnennia botanichnoi nauky na Ukraini*. 1976. S. 235–236. [in Ukrainian]
17. Shymanska V. O., Zelinka S. V. Ridkisni vydy likarskykh roslyn Podillia ta ikh okhrona. *Dosiahnennia botanichnoi nauky na Ukraini 1974-1975 rr.* 1975. S. 229–235. [in Ukrainian]
18. Shymanska V. O., Kit S. M., Bryhinets M. L. Pro vplyv vytyazhok z roslyn na sertsevo-sudynnu systemu. *Dosiahnennia botanichnoi nauky na Ukraini*. 1975. S. 101–105. [in Ukrainian]

S. V. Pyda, L. S. Barna, N. V. Moskalyuk, R. L. Yavorivskyi, O. B. Matsiuk
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ukraine

V. O. SHYMANSKA – RENOWNED UKRAINIAN BOTANIST AND EXPERT IN MEDICINAL PLANTS

On September 10, 2023, the scientific community celebrated the 100th anniversary of the birth of the talented Ukrainian botanist, renowned plant systematist, florist, and resource expert on medicinal plants of the Podillia region. Valentyna Omelianivna Shymanska was a smart organizer of botanical research, educator, candidate of biological sciences, associate professor, and head of the Botany Department at Kremenets State Pedagogical Institute (1967–1969) and Ternopil State Pedagogical Institute (1969–1977 and 1981–1988).

The scientist researched medicinal plants used in folk medicine for treating malignant tumors, goiter, cardiovascular diseases, and gastrointestinal tract disorders. These plants, which are applied in otolaryngology, require protection. The plant raw material is characterized by hemostatic and blood-forming properties.

V. O. Shymanska was a talented educator who shared her profound theoretical knowledge with her students. She was a kind and tolerant person. She enriched science with works of paramount importance, independently and in collaboration, publishing over 150 scientific and scientific-methodical works. This includes more than 50 articles in journals and other publications, 75 materials and abstracts of reports at scientific conferences of various levels, and 20 popular science articles.

Key words: V. O. Shymanska, botanist, educator, medicinal plants.

Надійшла 14.11.2023.